



Komparatív előnyök és az áruszerkezet változása Magyarország Európai Unióval folytatott kereskedelmében

KOVÁCS ZOLTÁN ÁKOS

*Az 1990-es évek második felében folytatódott Magyarország Európai Unióval lebonyolított kereskedelmének áruszerkezeti átalakulása. A kereskedelmi specializáció erősödését jelzi a forgalom néhány termékcsoportban való koncentrációjának növekedése, ami az exportra és az importra egyaránt jellemző. A kereskedelemben kimutatható komparatív előnyöket nem helyes statikus módon szemlélni. Ezt bizonyítják azok a változások, amelyek az elmúlt öt évben végbementek. Néhány termékcsoportban erodálódtak a korábbi előnyök, ugyanakkor másokban – például egyes nagy feldolgozottsági fokú gép- és járműipari árucsoportokban – a korábbi magyar komparatív hátrányt sikerült ledolgozni, sőt az utóbbi években előnyévé átalakítani.**

Magyarország tervezett csatlakozása az Európai Unióhoz tovább erősítheti és betetőzheti azt a folyamatot, amely a külkereskedelem területén az utóbbi évtizedben végbement. Az 1990-es években jelentős változások történtek az EU-tagországokkal folytatott kereskedelemben. Ezek a változások a kétoldalú forgalom dinamikáját és áruszerkezetét egyaránt érintették. Az elmúlt évtizedben a legjelentősebb változások az évtized első felében, a rendszerváltást követő években mentek végbe. A KGST relációjú kereskedelem összeomlása, a forgalom Nyugat-Európa felé történő reorientációja, majd a privatizációval és külföldi tőkeberuházásokkal is összefüggésben új, húzó iparágak megjelenése jellemezték ezt az időszakot. A kivitel átcsoportosítása és bővítése kulcskérdés volt azokban az években, amikor a magyar gazdaság mély válságba került, a belföldi piac visszaesett, vállalatok sora, sőt egész iparágak kerültek csődhelyzetbe. Az EU-val kötött kereskedelmi egyezmény, majd a Társulási Megállapodás keretében a magyar kivitel piacrajutási feltételei fokozatosan javultak, az évtized végére az iparcikkforgalom lényegében liberalizálttá vált, s az agrártermékek útjában álló kereskedelmi akadályok is mérséklődtek, ami a piac oldaláról elősegítette az export fejlesztését. A másik oldalon ugyanakkor a behozatal dinamikus bővülését az import és a külföldi befektetések gyors ütemű liberalizálása támogatta. A 90-es évtized első felében végbement gazdasági, ezen belül kereskedelmi változásokról már számos cikk és tanulmány látott napvilágot (lásd például: *Hamar*, 1999, *Kovács*, 1995), ezt az időszakot már viszonylag jól ismerjük. Jelen elemzés arra keresi a választ, hogy az 1990-es évek második felében folytatódott-e és milyen irányban a korábbi kereskedelmi folyamatok, az EU-val lebonyolított forgalom áruszerkezete hogyan módosult, mely termékcsoportok-

* A cikk alapját képező tanulmány a T035132 nyilvántartási számú OTKA-kutatás keretében készült.

ban javult (romlott) komparatív előnyünk, s melyekben csökkent (esetleg nőtt tovább) komparatív hátrányunk.

Módszertani megjegyzések

A *kimutatható komparatív előnyök* (Revealed Comparative Advantages – RCA) módszere abból a feltételezésből indul ki, hogy két ország (vagy országcsoport) külkereskedelmi forgalmának árustruktúráját jelentős mértékben befolyásolja a termelési tényezőkkel való ellátottságnak, a termelési költségeknek és az egyéb versenytényezőknek – például a minőségnek, a goodwillnek, a kapcsolódó szolgáltatások színvonalának, stb. – az eladó és a vevő ország közötti relatív különbözősége. Ha rövid távon lehetnek is egy országban olyan speciális körülmények, amikor valamely partnerével szemben a kereskedelmét elsősorban nem ezek a tényezők határozzák meg, alapvetően és hosszabb távon ezek döntik el, hogy egy ország mit exportál és mit importál. A versenyhelyezetet, azt, hogy valamely adott terméket vagy termékcsoportot illetően a kereskedelmi forgalomban melyik oldalon van az előny, utólag mutathatjuk ki a külkereskedelmi adatok felhasználásával.

Az RCA-számításoknak igen sok változatát ismeri a szakirodalom. Itt két, viszonylag egyszerű, a nem kifejezetten az ökonometria iránt érdeklődő olvasók számára is érthető képletet alkalmazva elemezzük az EU-val folytatott kereskedelmünkben megnyilvánuló komparatív előnyöket.¹

$$(1) \text{ RCA1} = [\ln (E_i/I_i)/(E_t/I_t)] * 100$$

$$(2) \text{ RCA2} = (E_i - I_i)/(E_i + I_i)$$

ahol

E_i = Magyarország EU-ba irányuló exportja i termékcsoportban

I_i = Magyarország EU-ból származó importja i termékcsoportban

E_t = Magyarország EU-ba irányuló teljes exportja

I_t = Magyarország EU-ból származó teljes importja

Az RCA1-index pozitív és negatív értéket is felvehet, az előbbi komparatív előnyt, az utóbbi komparatív hátrányt jelez. Az RCA1-index alakulását nem befolyásolja, hogy egyébként aktív vagy deficites a teljes kétoldalú forgalom. Ebből következően komparatív előny jelentkezhet minden olyan termékcsoport esetében, ahol az egyenleg (ti. az export és import aránya) Magyarország számára kedvezőbb, mint a teljes forgalomban.

Az RCA2 – a forgalom egyenlege és nagysága egymáshoz viszonyított arányát jelző – mutató alkalmazása által világos képet kaphatunk arról, hogy adott termékcsoportban a kétoldalú forgalomban magyar aktívum (pozitív érték) vagy passzívum (negatív érték) a jellemző. Az index +1 és -1 közötti értékeket vehet fel. Szélsőséges esetekben, azaz, ha például az RCA2 = -1, az adott termékcsoportot csak importáljuk, ha pedig RCA2 = 1, akkor csak exportáljuk. Abban az esetben, ha az index nulla, vagy ahhoz közeli értéket vesz fel, akkor a kétoldalú forgalom kiegyenlített, ami egyben az iparágon (termékcsoporton) belüli kereskedelem (intra industry trade) magas fokára is utal.

¹ Az itt szereplő RCA1 képlet alkalmazásáról lásd például *Peter Havlik* elemzését, aki a közép- és kelet-európai országok feldolgozóipari exportjára vonatkozóan végzett számításokat (*Havlik, 2001*). Az itt alkalmazott RCA2-index a komparatívelőny-számításban úttörő szerepet játszó *Balassa Béla* eredeti képletéhez igazodik (*Balassa, 1967*). Balassa szerint az, hogy az egyik partnernek kimutatható komparatív előnye van valamely termék esetében, a külkereskedelmi forgalomban úgy fejeződik ki, hogy inkább exportálja, mint importálja az adott terméket.

A kereskedelmi specializáció mérésére jelen elemzésben az RCA-indexek mellett a *kereskedelmi koncentráció* arányszámait is kiszámoltuk. Ez a mutató azt jelzi, hogy a kétoldalú forgalom első X számú (3, 5, 10, illetve 15) termékcsoportjának együttes súlya milyen az EU-ba irányuló magyar exportban (az onnan származó importban) és hogyan változott a vizsgált időszakban.

Számításainkat az 1995 és 2000 közötti évekre, HS 2 számjegyes árucsoport bontásban, az Európai Unió 15 tagországának összesített adata alapján végeztük el. Ennek legfőbb oka, hogy – azonos módszertani alapelvek szerint összeállított – reálisan összehasonlítható idősor az EU jelenlegi 15 tagállamáról 1995-től áll csak rendelkezésre. Az adatok forrását az EU statisztikai hivatala, az Eurostat által szolgáltatott, tehát tükörstatisztikai adatok képezik. Az 1995 és 1999 közötti évekre az Eurostat által közölt, de az OECD ITCS adatbázisában szereplő, dollárban kifejezett adatokat vettük alapul, amit a 2000. évre kiegészítettünk az Eurostat Comext adatbázisában közzétett, de általunk – éves átlagos árfolyamon – euróról dollárra átszámított adatokkal.

Itt érdemes utalni arra, hogy az RCA számítások eredményei a felhasznált statisztikai adatforrásoktól függően eltérhetnek egymástól. A magyar-EU kereskedelemre vonatkozóan több statisztika is figyelembe vehető, amelyek – időnként módszertani okok miatt is – kisebb-nagyobb mértékben különböznek egymástól. A magyar külkereskedelmi statisztika mellett tükörstatisztikaként az egyes EU-tagországok nemzeti statisztikái, illetve az ezekből összeállított OECD- és ENSZ-adatok, valamint az EU statisztikai hivatala, az Eurostat által saját módszertani szempontok alapján összeállított adatok használhatók. Mivel elemzésünkben egyetlen adatforrásra támaszkodtunk, az adatok módszertani összehasonlíthatósága az egyes évek között biztosított.

A forgalom látványos bővülése a 90-es évek második felében

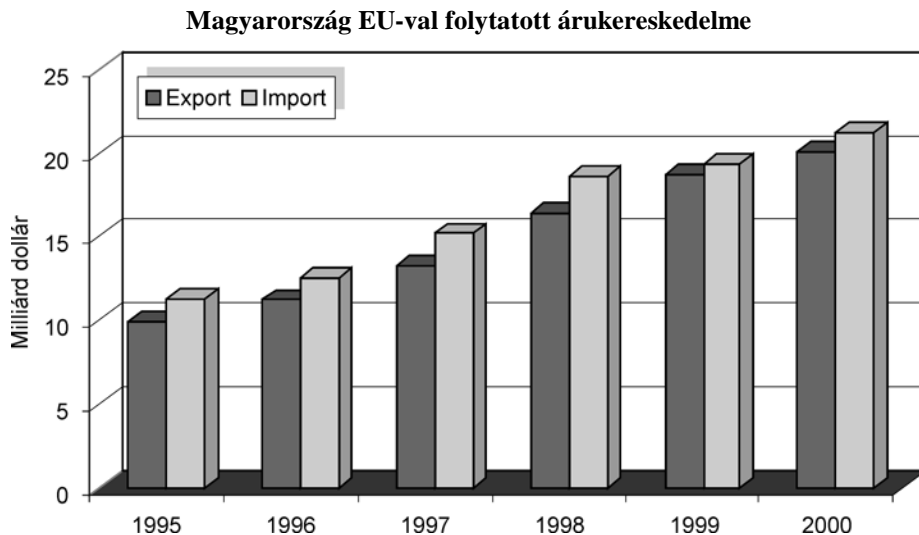
Az Eurostat adatai szerint az 1995. évi forgalomhoz viszonyítva az EU-ba irányuló magyar export folyó dollárban kifejezett értéke öt év alatt több mint megduplázódott, s az onnan származó import is közel 90 százalékkal bővült. Az 1995 és 2000 közötti években a kivitel átlagosan évi 15, a behozatal pedig közel 14 százalékkal nőtt. A kétoldalú áruforgalom egyenlege 1995-ben több mint 1,3 milliárd dollár, 2000-ben pedig kevesebb mint 1,2 milliárd dollár hiányt mutatott. Valamennyi vizsgált évben magyar deficit volt, ennek mértéke azonban az 1998. évi kb. 2,3 milliárd dollár és az 1999. évi 0,6 milliárd dollár között ingadozott. A folyó értékadatoknál reálisabb képet nyújt a tényleges változásokról, ha a forgalom egyenlegét annak nagyságához viszonyítjuk. Ez az arány 2000-ben (-2,9 százalék) csupán a fele volt az 1995. évinek (-6,4 százalék).

Megjegyzendő, hogy a magyar adatokból kiindulva ettől különböző eredményre juthatunk. A magyar külkereskedelmi statisztika szerint már 1997-től egyre növekvő aktívum keletkezett a magyar-EU forgalomban. A tükörstatisztikák között mutatkozó jelentős eltérések számos okra vezethetők vissza. Ezek egy része módszertani eredetű. A közvetítő kereskedelem is számbavételi problémák forrása, de jelentős különbségek adódnak a háromoldalú forgalom vagy az import/reexport ügylet és a tranzit eltérő regisztrálásából is. Emellett a kereskedelmi ügyletek származási-rendeltetési országok szerinti téves besorolása is számottevő eltéréseket okozhat.

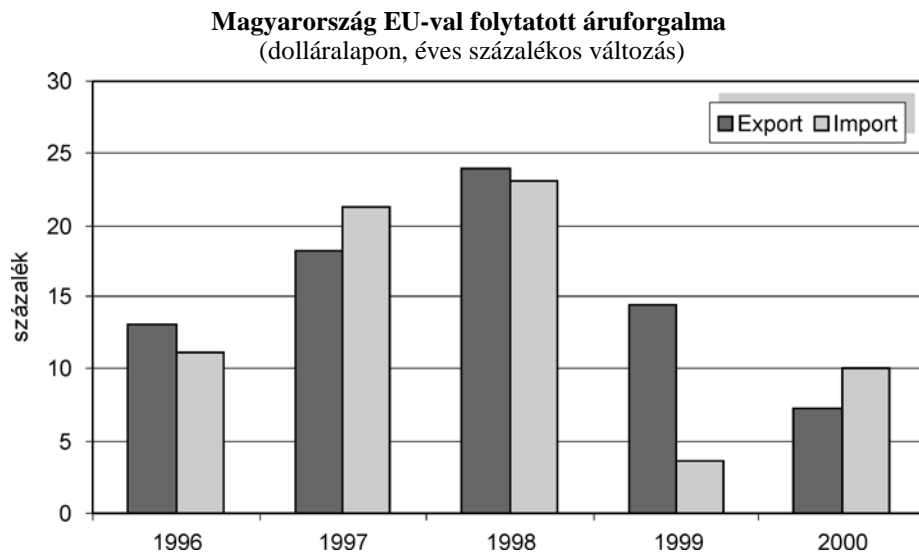
Az EU adatai szerint 1999-től (valójában már 1998-tól) a kivitel és a behozatal növekedési üteme egyaránt jelentősen mérséklődött, ami elsősorban a nemzetközi gazdasági klíma általános romlásával, s benne az európai országokban tapasztalható piaci kereslet érzékelhető csökkenésével hozható összefüggésbe. Hangsúlyozni kell azonban, hogy még ezekben az években sem volt szó forgalomcsökkenésről, csupán a kereskede-

lem korábbi években tapasztalt dinamikus növekedésének – elképzelhető, hogy csak átmeneti – lanyhulása következett be.

1. ábra



2. ábra



Az export és az import 2. ábrán is megfigyelhető erős együttmozgása ugyanakkor arra is utal, hogy az EU-ba irányuló exportunknak jelentős importvonzata van. Meg kell

jegyezni, hogy a 2. ábrában közölt dinamikát folyó dolláros értékadatok alapján számítottuk, ezért az egyes években olykor számottevő ár- és árfolyamváltozások miatt a forgalom volumenének alakulása – a hasonló trendek ellenére – ettől eltérő lehetett.

1995 és 2000 között az EU-országokba irányuló magyar kivitel növekedési üteme mintegy két és félszer magasabb volt, mint amilyen mértékben az EU (tagállamokon kívülről származó árukkal szemben támasztott) importkereslete bővült. Ez azt eredményezte, hogy a magyar termékek *piaci pozíciója* javult az EU piacán, részaránya az EU-n kívüli térségből származó importban az 1995. évi 1,4 százalékról 2000-re 2 százalék fölé emelkedett. Az EU fontossága is nőtt Magyarország külkereskedelmében: a 15 tagország együttes súlya 2000-ben a teljes exportban 75, az importban pedig 58 százalékot ért el. A megállapítás fordítva is igaz. Bár az EU számára a magyar piac lényegesen kisebb jelentőségű, súlya a vizsgált időszakban az EU-n kívülre irányuló exportban 1,5 százalékról 2,5-re emelkedett. Az EU-országok Magyarország felé a teljes export átlagát sokszorosan meghaladó mértékben tudták kivitelüket bővíteni.

Fokozódott az áruszerkezet koncentrációja

A 90-es évek első felében megindult áruszerkezeti változások az évtized második felében folytatódtak. Elemzésünkben a HS 2 számjegyes mélységben vett termékcsoportok szintjén vizsgáltuk az áruszerkezet módosulását. Az 1. táblázatban (az összesen 99 HS két számjegyes termékcsoportból) az EU-ba irányuló magyar kivitelben legfontosabb tizenöt termékcsoportot közöljük fontossági sorrendben az 1995, 1997 és 2000 évekre vonatkozóan. A 2. táblázatban az export áruszerkezeti koncentrációját jellemző arányszámokat mutatunk be. Láthatjuk, hogy a vizsgált években folyamatosan és jelentősen növekedett a forgalom néhány termékcsoportra való összpontosulása, ami a *kereskedelmi specializáció* fokozódását jelzi. Az első tizenöt termékcsoport együttesen 1995-ben az EU-ba irányuló kivitel 77,5 százalékát adta. Ez az arány 1997-re közel 83-ra, 2000-re pedig már 86-ra emelkedett. A specializáció erősödése még szembetűnőbb, ha nem 15, hanem ennél kevesebb termékcsoport esetében vizsgáljuk. Az EU-ba irányuló magyar kivitel öt vivő termékcsoportja a HS84 (mechanikus gépek és berendezések), a HS85 (elektromos gépek és felszerelések), a HS87 (közúti járművek és alkatrészeik), a HS62 (nem kötött és hurkolt ruházat), valamint a HS39 (műanyagok és ebből készült termékek). A vizsgált időszakban ezek köre nem változott, ugyanakkor csere történt a harmadik és a negyedik helyen, és az egyes termékcsoportok fontossága is módosult. *Az első három termékcsoport súlya az 1995. évi 37,6 százalékról 2000-re 63,4 százalékra nőtt, ami öt év alatt közel 26 százalékpontos növekedést jelent.*

Az élenjáró három termékcsoport jól jelzi és egyben szimbolizálja a nemzetközi munkamegosztásban és specializációban a 90-es években végbement hatalmas változásokat. Magyarországon olyan új ipari tevékenységek honosodtak és/vagy erősödtek meg kevesebb mint egy évtized leforgása alatt, mint a személygépkocsi-gyártás, az elektronika, a híradástechnika (beleértve monitorok, mobiltelefonok előállítás) és ezek alkatrészeinek gyártása stb. Itt érdemes megjegyezni, hogy a közúti járműiparhoz kapcsolódó termékek egy jelentős része valójában nem a HS87 termékcsoportban jelenik meg, hanem legfőképpen a HS84 (mechanikus gépek) alatt (lásd például motorok, üzemanyag-szivattyúk), vagy a HS85-ben (például gyújtótekercesek, elektromos felszerelések). Az említett első három termékcsoport rendkívül erőteljes előretörése következtében az 1. táblázatban közölt valamennyi más termékcsoport súlya csökkent, bár ez az esetek egy

Az Európai Unióba irányuló magyar export fontosabb termékcsoportjai
(fontosság szerinti sorrendben, %-os részarány az adott évi exportban)

HS	Megnevezés	1995	HS	Megnevezés	1997	HS	Megnevezés	2000
84	Kazán, gép és mech. berendezés	16,3	84	Kazán, gép és mech. berendezés	24,5	84	Kazán, gép és mech. berendezés	27,8
85	Elektromos gépek és felszerelések	14,5	85	Elektromos gépek és felszerelések	21,5	85	Elektromos gépek és felszerelések	24,6
62	Ruházati cikkek, kellek, nem kötött	6,8	87	Közúti járművek és alkatrészeik	5,7	87	Közúti járművek és alkatrészeik	10,9
87	Közúti járművek és alkatrészeik	5,2	62	Ruházati cikkek, kellek, nem kötött	5,0	62	Ruházati cikkek, kellek, nem kötött	2,8
39	Műanyagok és műanyag termékek	4,3	39	Műanyagok és műanyag termékek	3,1	39	Műanyagok és műanyag termékek	2,7
76	Alumínium és ebből készült áruk	4,1	76	Alumínium és ebből készült áruk	3,0	94	Bútor, ágy, egyéb lakberendezési cikk	2,2
72	Vas és acél	3,7	02	Hús, vágási melléktermék és belsőség	2,7	76	Alumínium és ebből készült áruk	2,2
02	Hús, vágási melléktermék és belsőség	3,6	61	Kötött és hurkolt ruházati cikkek	2,5	29	Szerves vegyi anyagok	1,9
73	Vas- és acélárúk	2,9	64	Lábbeli, lábszárvédő,	2,4	61	Kötött és hurkolt ruházati cikkek	1,8
61	Kötött és hurkolt ruházati cikkek	2,9	27	Ásv. tüzelőanyag, olaj és termékei	2,1	90	Optikai, mérő-, ell., stb. műszerek	1,8
64	Lábbeli, lábszárvédő,	2,8	94	Bútor, ágy, egyéb lakberendezési cikk	2,1	73	Vas- és acélárúk	1,6
94	Bútor, ágy, egyéb lakberendezési cikk	2,8	73	Vas- és acélárúk	2,1	27	Ásv. tüzelőanyag, olaj és termékei	1,5
27	Ásv. tüzelőanyag, olaj és termékei	2,7	44	Fa és faipari termékek, faszén	2,0	02	Hús, vágási melléktermék és belsőség	1,5
44	Fa és faipari termékek, faszén	2,6	72	Vas és acél	2,0	64	Lábbeli, lábszárvédő	1,5
29	Szerves vegyi anyagok	2,5	29	Szerves vegyi anyagok	1,9	44	Fa és faipari termékek, faszén	1,4
1–15.	Fentiek összesen: Magyar export az EU-ba összesen:	77,5 100	1–15.	Fentiek összesen:	82,6 100	1–15.	Fentiek összesen:	86,1 100

Forrás: Eurostat (OECD ITCS) adatok alapján saját számítás

Áruszerkezeti koncentráció
(az első X számú termékcsoport súlya az EU-ba irányuló magyar exportban, %)

Az első x termékcsoport	1995	1997	2000
3	37,6	51,7	63,4
5	47,1	59,8	68,8
10	64,2	72,5	78,7
15	77,5	82,6	86,1

Forrás: Eurostat (OECD ITCS) adatok alapján saját számítás

jelentős részében nem jelentette a forgalom csökkenését. Sok esetben csupán arról volt szó, hogy a növekedés üteme elmaradt az első három termékcsoportban regisztrálttól. Az első tizenöt termékcsoport listájában ugyanakkor némi sorrendi átrendeződés azért végbement. A „tizenötök” köréből 1995-höz képest 2000-re kikerült a HS72 (vas és acél), ugyanakkor bekerült a HS90 (műszerek).

Az élenjáró három termékcsoport jól jelzi és egyben szimbolizálja a nemzetközi munkamegosztásban és specializációban a 90-es években végbement hatalmas változásokat. Magyarországon olyan új ipari tevékenységek honosodtak és/vagy erősödtek meg kevesebb mint egy évtized leforgása alatt, mint a személygépkocsi-gyártás, az elektronika, a híradástechnika (beleértve monitorok, mobiltelefonok előállítás) és ezek alkatrészeinek gyártása stb. Itt érdemes megjegyezni, hogy a közúti járműiparhoz kapcsolódó termékek egy jelentős része valójában nem a HS87 termékcsoportban jelenik meg, hanem legfőképpen a HS84 (mechanikus gépek) alatt (lásd például motorok, üzemanyag-szivattyúk), vagy a HS85-ben (például gyújtótekerccsek, elektromos felszerelések).

Az említett első három termékcsoport rendkívül erőteljes előretörése következtében az 1. táblázatban közölt valamennyi más termékcsoport súlya csökkent, bár ez az esetek egy jelentős részében nem jelentette a forgalom csökkenését. Sok esetben csupán arról volt szó, hogy a növekedés üteme elmaradt az első három termékcsoportban regisztrálttól. Az első tizenöt termékcsoport listájában ugyanakkor némi sorrendi átrendeződés azért végbement. A „tizenötök” köréből 1995-höz képest 2000-re kikerült a HS72 (vas és acél), ugyanakkor bekerült a HS90 (műszerek).

A 3. táblázatban az EU-ból származó magyar import tizenöt legfontosabb termékcsoportját közöljük fontossági sorrendben 1995-re, 1997-re és 2000-re vonatkozóan, a 4. táblázatban pedig az import áruszerkezeti koncentrációját jellemző arányszámokat mutatjuk be. Itt is az áruszerkezet koncentrációjának igen jelentős erősödését figyelhetjük meg. Az első tizenöt termékcsoport együttesen 1995-ben 70 százalékos, 1997-ben közel 76, 2000-ben pedig már több mint 81 százalékos részaránnyal rendelkezett.

A legszembetűnőbb változások itt is az első három termékcsoportban mentek végbe. Ezek együttes súlya Magyarország EU-ból származó importjában az 1995. évi közel 41 százalékról 2000-re 60 százalékra emelkedett, ami 19 százalékpontos növekedést jelent. Az import három vezető termékcsoportja ugyanaz, mint amelyeket az exportban is azonosítottunk, vagyis a HS85 (elektromos gépek és felszerelések), a HS84 (mechanikus gépek és berendezések), valamint a HS87 (közúti járművek és alkatrészeik). Az első öt között szerepelnek még a HS39 (műanyagok), valamint a HS48 (papíripari termékek). Az első három termékcsoport (különösen az elektromos gépek és a járművek) súlya az importban tehát jelentősen nőtt, a műanyagoké alig változott, ugyanakkor az összes többi, a 3. táblázatban szereplő termékcsoport súlya csökkent. Itt is hangsúlyozni kell azonban, hogy a részarány csökkenése az esetek nagy részében nem jelentette a forgalom tényleges visszaesését, csupán az első három termékcsoporténál alacsonyabb növekedési ütemet.

Az importban érdemes külön megemlíteni a HS99 (különleges tranzakciók) termékcsoportot, amit a magyar külkereskedelmi statisztika nem nagyon alkalmaz, egyes EU-tagországok illetékes vámügyi-statisztikai szervei azonban igen. Itt általában olyan tételket szerepeltetnek, amelyeket *bizalmas adatoknak* nyilvánítanak (például mert azok katonai vagy üzleti titoknak minősülnek, vagy mert a piaci szereplők kevés száma miatt a részletes adatok nyilvánosságra hozása sértené az érintett vállalatok üzleti érdekeit). Több EU-tagország (például Németország) ugyanakkor saját nemzeti külkereskedelmi statisztikáiban rendszeresen – s csupán aggregált szinten – itt teszi közé egyes multinacionális vállalataikra vonatkozóan a vállalat egységei közötti járműalkatrész-forgalmat (intra-firm trade). Ebből következően nagy bizonyossággal azt mondhatjuk, hogy valójában

Az Európai Unióból származó magyar import fontosabb termékcsoportjai
(fontosság szerinti sorrendben, %-os részarány az adott évi importban)

HS	Megnevezés	1995	HS	Megnevezés	1997	HS	Megnevezés	2000
84	Kazán, gép és mech. berendezés	17,6	84	Kazán, gép és mech. berendezés	19,9	85	Elektromos gépek és felszerelések	21,5
85	Elektromos gépek és felszerelések	14,2	85	Elektromos gépek és felszerelések	16,4	84	Kazán, gép és mech. berendezés	19,6
87	Közúti járművek és alkatrészeik	8,9	99	Különleges tranzakciók	9,4	87	Közúti járművek és alkatrészeik	18,8
39	Műanyagok és műanyag termékek	4,4	87	Közúti járművek és alkatrészeik	7,7	39	Műanyagok és műanyag termékek	4,4
48	Papíripari áruk	4,1	39	Műanyagok és műanyag termékek	4,0	48	Papíripari áruk	2,4
73	Vas- és acélárúk	2,8	48	Papíripari áruk	3,2	73	Vas- és acélárúk	2,2
90	Optikai, mérő-, stb. műszerek	2,7	90	Optikai, mérő-, stb. műszerek	2,5	90	Optikai, mérő-, stb. műszerek	2,2
30	Gyógyszeripari termékek	2,6	73	Vas- és acélárúk	2,5	30	Gyógyszeripari termékek	1,9
99	Különleges tranzakciók	2,6	30	Gyógyszeripari termékek	2,1	72	Vas és acél	1,5
72	Vas és acél	1,9	72	Vas és acél	1,5	94	Bútor, ágy, egyéb lakberendezési cikk	1,5
41	Nyersbőr és kikészített bőr	1,8	38	A vegyipar különböző termékei	1,5	38	A vegyipar különböző termékei	1,2
38	A vegyipar különböző termékei	1,8	94	Bútor, ágy, egyéb lakberendezési cikk	1,4	29	Szerves vegyi anyagok	1,1
94	Bútor, ágy, egyéb lakberendezési cikk	1,7	41	Nyersbőr és kikészített bőr	1,4	41	Nyersbőr és kikészített bőr	1,0
29	Szerves vegyi anyagok	1,6	61	Kötött és hurkolt ruházati cikkek	1,2	76	Alumínium és ebből készült áruk	1,0
62	Ruházati cikkek, kellek, nem kötött	1,5	29	Szerves vegyi anyagok	1,1	83	Egyéb áruk nem nemesfém-ből	0,9
1-15.	Fentiek összesen:	70,2	1-15.	Fentiek összesen:	75,8	1-15.	Fentiek összesen:	81,3
	Magyar import az EU-ból összesen:	100			100			100

Forrás: Eurostat (OECD ITCS) adatok alapján saját számítás

Áruszerkezeti koncentráció
(az első X számú termékcsoport súlya az EU-ból származó importban, %)

Az első x Termékcsoport	1995	1997	2000
3	40,8	45,7	59,9
5	49,2	57,4	66,7
10	61,8	69,3	76,1
15	70,2	75,8	81,3

Forrás: Eurostat (OECD ITCS) adatok alapján saját számítás

1997-ben sem csökkent a közúti járművek és alkatrészeinek súlya az importban, csupán más termékkód alatt besorolva jelentek meg. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy az egyes gépipari termékcsoportok gyors forgalomnövekedése jelentős részben annak is tulajdonítható, hogy az exportcélú termelés számottevő mennyiségű alkatrész és részegység importját teszi szükségessé. A Magyarországon beruházó nagy multinacionális vállalatokkal termelési kooperációban lévő, minőségi termékeket előállító hazai beszállítók számának és súlyának növekedésével, ezzel összefüggésben a hazai hozzáadott érték emelkedésével az export importigényessége fokozatosan mérséklődhet.

A komparatív előnyök és hátrányok változása

A 3. ábra grafikonjain a magyar–EU kereskedelemben meglévő, az RCA1 mutató által jelzett komparatív előnyöket és hátrányokat mutatjuk be három különböző évben: 1995-ben, 1997-ben és 2000-ben. Az egyes évek adatainak egymás utáni közzlése közvetlenül érzékelhetővé teszi az egyes évek közötti változásokat. A 4. ábrán az 1995/96 és 1999/2000 között bekövetkező változások mértékét is nyomon tudjuk követni. Azért hasonlítottuk össze a vizsgált időszak kezdő és utolsó éveit helyett két-két év átlagát, hogy ezzel kiszűrjük, de legalábbis tompítsuk az egyes években esetlegesen fellépő, rendkívülinek tekinthető mozgásokat. Az EU-ba irányuló 2000. évi magyar kivitelben legfontosabb tizenöt termékcsoport adatait emellett kiemelve, az 5. ábrán is ábrázoljuk.

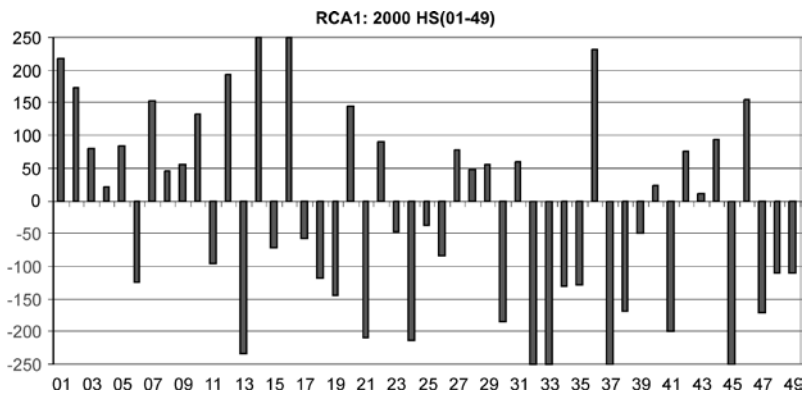
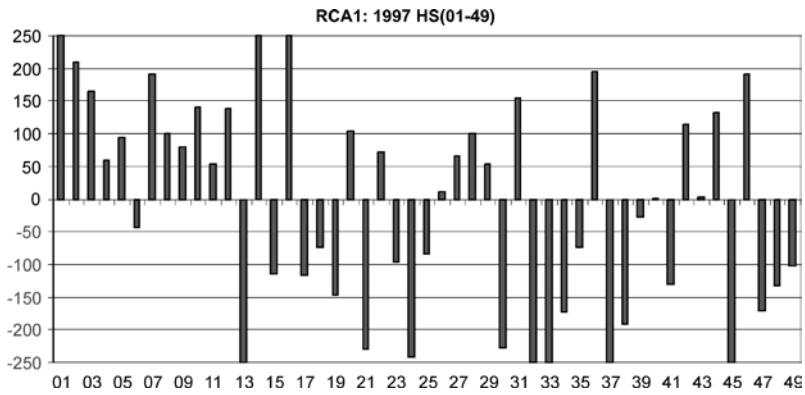
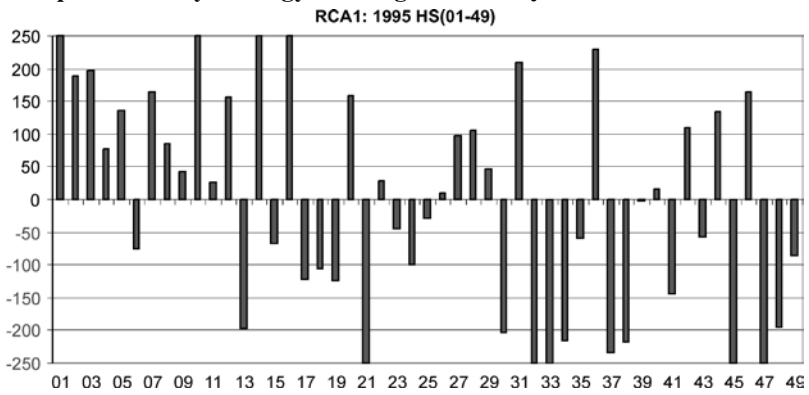
Elemzésünkben az áttekinthetőség érdekében és a termékek jellegének megfelelően, tovább csoportosítjuk az egyes HS 2 számjegyes termékcsoportokat. Ebből kiindulva a következő általános megállapításokat tehetjük.

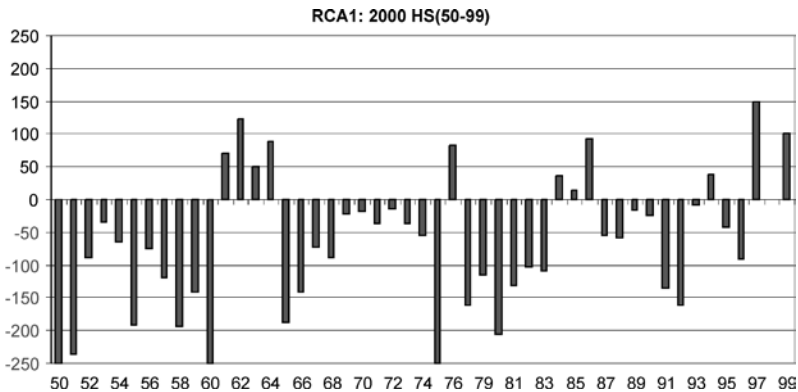
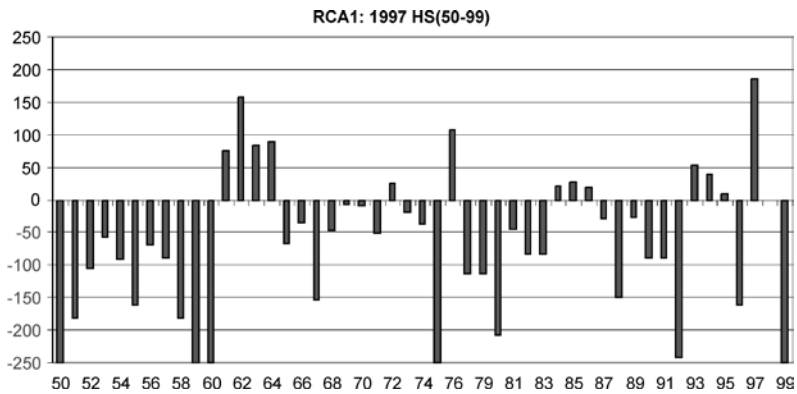
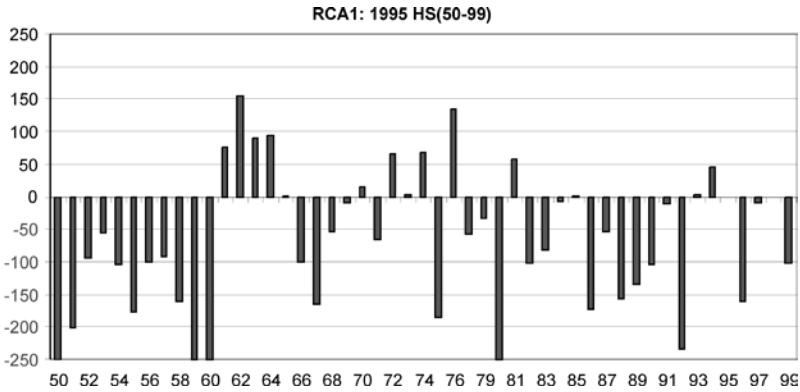
Mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékek

A mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékek (HS01-24) meghatározó részében, főleg a mezőgazdasági termékek esetében *hagyományosan Magyarország rendelkezik komparatív előnnyel* a kétoldalú kereskedelemben. Mezőgazdaságunk továbbra is meglévő versenyképessége különösen nagyra értékelhető, ha figyelembe vesszük, hogy (1) a magyar mezőgazdaságnak az elmúlt évtizedben mennyi kihívással kellett szembeesnie (például tulajdoni változások, időjárási viszontagságok, a felvásárlással kapcsolatos gondok stb.), (2) nagyságrendekkel alacsonyabb (termelői és export) szubvenciókban részesült az EU-beli versenytársakkal összehasonlítva, (3) a kétoldalú forgalomban – politikailag érzékeny szektor lévén – éppen a mezőgazdasági cikkek és élelmiszerek esetében volt a leglassúbb és legkisebb mértékű a magyar áruk piacra jutását gátló kereskedelmi korlátok leépítése. Az egyes *mezőgazdasági termékcsoportok* (HS01-10) közül egyedül a HS06-ban (élő növények, vágott virág) van Magyarországnak az EU-val szemben komparatív hátránya, ez mindhárom kiemelt évre jellemző volt. A 4. ábrából azonban az is világossá válik, hogy sajnos valamennyi mezőgazdasági termékcsoportban romlott a magyar export versenyképessége, *az utóbbi években mindenütt és sok esetben számottevő mértékben csökkent komparatív előnyünk*.

A legjelentősebb előnyerodálódás olyan termékcsoportokban következett be, mint például a HS01 (élőállat), a HS03 (halak és puhatestűek), a HS04 (tejtermékek, tojás). A melléklet táblázatában közölt RCA2-indexek alakulásából azt is láthatjuk, hogy szinte valamennyi termékcsoportban jelentősen csökkent, bár megmaradt a kétoldalú forgalomra jellemző magyar aktívum.

Komparatív előnyök Magyarország EU-val folytatott kereskedelmében





Az inkább az *élelmiszeripar*hoz sorolható termékcsoportok nagyobbik részében ugyanakkor komparatív hátrányban van Magyarország az EU-val szemben. 2000-ben a tizennégyből csupán öt termékcsoportnál volt kimutatható komparatív előnyünk. Ezek a HS12 (olajos magvak), a HS14 (növényi nyersanyagok fonásra), a HS16 (húsipari áruk),

a HS20 (zöldség- és gyümölcskészítmények) és a HS22 (italok). A felsorolt termékcsoporthoz közül érdemben csak az italok esetében növekedett komparatív előnyünk, a zöldség- és gyümölcskészítményeknél lényegében változatlan maradt, a többinél viszont csökkent.

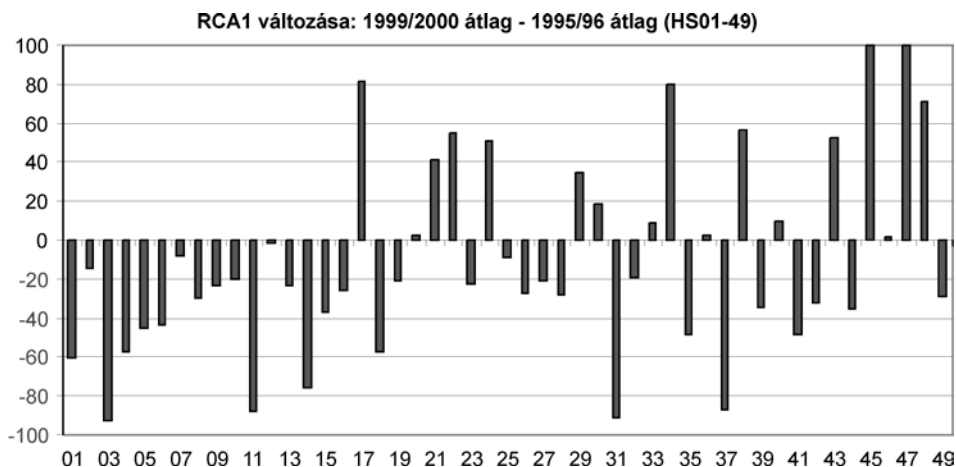
A vizsgált időszakban egyedül a HS11-ben (malomipari termékek) következett be fordulat: Itt a korábban még meglévő komparatív előnyünk 1999-től kezdve – növekvő mértékű – hátránnyá változott. Valamennyi más élelmiszer-ipari termékcsoporthoz a vizsgált években végig komparatív hátrány volt a jellemző, ennek mértékét csupán néhány esetben – lásd például HS17 (cukor), HS21 (különböző ételkészítmények) – sikerült az elmúlt években mérsékelni. Egyes árucsoportokban – lásd például HS15 (zsír és olaj), HS18 (kakaó-készítmények), HS19 (sütőipari termékek) stb. – az 1995-ben is már meglévő komparatív hátrányunk tovább nőtt. Megjegyzendő, hogy az étkezési olajok és zsírok esetében az 1990-es évek elején még komparatív előnye volt Magyarországnak, ami azonban már az évtized első felében erodálódott. A növényiolaj-ipar vezető vállalatainak értékesítése érintette mind az iparág teljesítményét, mind pedig exportjának irányát. A HS24 (dohányipari termékek) termékcsoporthoz érdemes még külön is megemlíteni. A 1990-es évek második felében végig jelentős komparatív hátrány volt kimutatható, ami 1995 után még növekedett is.

Máshová nem sorolható ipari nyers- és alapanyagok

E termékcsoporthoz (HS25-27) esetében a vizsgált időszakban romlott a magyar termékek versenyképessége, csökkent a meglévő komparatív előny vagy nőtt a korábban már meglévő hátrány. A kategóriában jelentősége alapján a HS27 (ásványi tüzelőanyagok) termékcsoporthoz érdemes külön kiemelni. Itt Magyarország az EU-val szemben a teljes vizsgált időszakban megőrizte komparatív előnyét, ennek mértéke azonban ingadozott az egyes években. 2000-ben a termékcsoporthoz exportja több mint kétszerese volt az import értékének.

Vegyipar és kapcsolódó iparágak termékei

Az e kategóriába sorolt, összesen tizenhárom termékcsoporthoz (HS28-40) közül komparatív előny csupán öt esetben volt a magyar oldalon kimutatható. E termékkör nem is módosult a vizsgált időszakban. A HS28-HS29 (szervetlen és szerves vegyi anyagok), a HS31 (trágyázószerkepek), a HS36 (puskapor, gyufa és egyéb pirotechnikai anyagok), valamint a HS40 (gumiipari termékek) sorolhatók ide. A 4. ábra tanúsága szerint közülük csak a szerves vegyi anyagok és a gumiipari termékek esetében nőtt számottevő mértékben előnyünk, bár az utóbbi esetben a vizsgált időszak egyes éveiben negatív kereskedelmi szaldó alakult ki. Volt ugyanakkor néhány termékcsoporthoz, ahol kedvező irányú változások mentek végbe az elmúlt években, s ahol ennek eredményeként korábbi komparatív hátrányunkból már sokat sikerült lefaragni. Közülük érdemes megemlíteni például a HS34 (mosószerkepek), a HS38 (különböző vegyipari termékek), a HS30 (gyógyszerek) termékcsoporthoz. *A hátrány mérséklődése különösen a mosószerkepek esetében szembetűnő*, bár mindhárom termékcsoporthoz továbbra is számottevő „importtöbblet” jellemző. A legjelentősebb romlás a HS31 (trágyázószerkepek) és a HS37 (fényképezési termékek) esetében következett be. A trágyák esetében meglévő korábbi jelentős komparatív előnyünk – és az RCA2 által jelzett aktívum – 2000-re jelentősen lemorzsolódott. Ebben a termékkörben ez a termékcsoporthoz volt az, ahol meglévő komparatív előny mellett a legjelentősebb mértékű kedvezőtlen irányú változások történtek.



Forrás: Eurostat (OECD ITCS) adatok alapján saját számítás

Fa-, papír- és nyomdaipari termékek

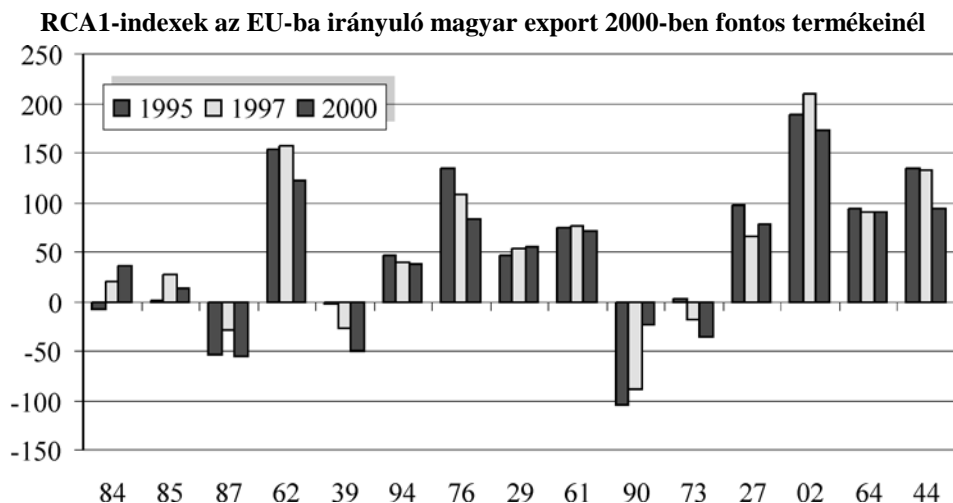
Az e kategóriába sorolható hat termékcsoportból mindössze két esetben volt kimutatható magyar komparatív előny: a HS44 (fa és faipari termékek), valamint a HS46 (kosár és más fonásárúk) termékcsoportokban, a faipari áruknál ez az előny csökkent is a vizsgált időszak elejéhez viszonyítva. A papíripari termékek és papír hulladék (HS47-48) esetében bár továbbra is jelentős komparatív hátrány mutatkozik az EU-val folytatott kereskedelemben, ennek mértékét sikerült számottevő mértékben visszaszorítani az elmúlt években. Bár kétségtelen, hogy a kétoldalú forgalom e termékcsoportban továbbra is erősen deficitese, *a papírexport gyors, az átlagot jóval meghaladó mértékű fejlődése* önmagában is elismerésre érdemes. 1995 és 2000 között a papírexport értéke folyó dollárban számítva 185%-kal, mintegy 162 millió dollárra bővült. A nyomdaipari termékeknél (HS49) az EU-tagországo kból származó import jóval meghaladja az exportot, a deficit mértéke és aránya nőtt is a vizsgált években. Nyilvánvaló, hogy a magyar nyelvű kiadványok iránt meglehetősen korlátozott külföldön a kereslet, miközben a külföldi nyelvű könyvek, folyóiratok iránt folyamatosan jelentős érdeklődés mutatkozik. A nyomdaipar ebből következően elsősorban a belföldi piacra termel, bár az utóbbi években, gyakran multinacionális vállalatok megrendelésére, már többféle kereskedelmi célú nyomtatvány, brosúra is készül idegen nyelven.

Könnyűipari (bőr-, textil-, ruházati-, cipőipari és kapcsolódó) termékek

A ruhaipari termékek alapanyagai (nyers- és kikészített bőr, szőrme, textilipari termékek, HS41-43, valamint HS50-60) esetében zömmel komparatív hátrányban van Magyarország az EU-val folytatott kereskedelemben. A mindössze két kivételt a HS42 (bőrárúk) és a HS43 (szőrme) jelentik. A bőrárúknál megmaradt, bár csökkent a korábbi komparatív előny, a szőrme esetében pedig korábbi hátrány változott előnnyé, amiben azonban az export növekedése mellett az import csökkenése is közrejátszott. A textilipari termékeknél kivétel nélkül komparatív hátrány (az RCA2-indexeknél pedig számotte-

vő negatív érték) volt kimutatható, melynek mértéke néhány esetben mérséklődött az elmúlt években. Ilyen termékcsoport volt például a HS50 (selyem), a HS54 (szintetikus vagy mesterséges végtelen szálak), a HS59 (impregnált szövet). Az utóbbi termékcsoportban 1999 óta figyelhető meg az export látványos növekedése. A *textilipari termékekre jellemző számottevő „importtöbblet”* azonban csak a ruházati ipari termékekkel összefüggésben értelmezhető helyesen, az ugyanis jelentős mértékben az *EU-val folytatott aktív bér munkakapcsolatok következménye*. A textilipari import számottevő része valójában bér munkaanyag-forgalom. A mérleg másik oldalán ugyanakkor, a *ruházati ipari termékcsoportoknál kivétel nélkül a magyar félnél van komparatív előny*. A kötött, valamint a nem kötött és hurkolt (HS61-62) termékcsoportoknál a vizsgált időszak alatt komparatív előnyünk nem változott vagy csak kevésbé csökkent. A HS63 (egyéb textiltermék, használt ruha) termékcsoportjában megmaradt, bár csökkent a korábbi évekhez viszonyítva a komparatív előny. A termékcsoport összetett, a takarótól, ágyneműn, függönyön és lakástextiltermékeken keresztül a használt ruhák forgalmát is magában foglalja. A HS64 (cipőipari termékek) esetében az RCA1-indexek szerint lényegében szinten maradt korábbi komparatív előnyünk, az RCA2-indexek azonban enyhén növekvő aktívumot jeleznek a kétoldalú forgalomban.

5. ábra



Forrás: Eurostat (OECD ITCS) adatok alapján saját számítás

Vegyés ipari termékcsoportok

A HS65-71 kódszámok alatt vegyes jellegű ipari termékcsoportokat találhatunk. Valamennyiben az EU rendelkezik komparatív előnnyel, még a HS70-nél (üveg, üvegáru) is, ahol 1995/1996-ban még a magyar félnél volt az előny. Néhány esetben jelentősen romlott korábbi komparatív hátrányunk, s ennek megfelelően a forgalom – RCA2-indexek által is jelzett – egyenlege is. Ilyen volt például a HS65 (kalap és más fejfedő), vagy a HS66 (esernyő, sétapálca stb.). A HS67 (pehely, művirág, paróka stb.) esetében ugyanakkor az 1995. évben kimutatott komparatív hátrány 2000-re több mint a felére mérséklődött.

A HS72-83 termékcsoportokban különböző vas-, acél-, színesfém-kohászati és fémfeldolgozó-ipari termékek szerepelnek. Közülük 1995-ben még négy, 1997-ben kettő, 2000-ben azonban már csak egyetlen termékcsoportban volt kimutatható magyar komparatív előny. Az egyetlen ilyen termékcsoport a HS76 (*alumínium* és ebből készült áruk), azonban előnyünk itt is folyamatosan mérséklődött a vizsgált években. Ennek ellenére a kétoldalú forgalomra továbbra is jelentős magyar aktívum a jellemző. A 4. ábrából láthatjuk, hogy javulást a vizsgált időszakban csak a HS80 (ón és ebből készült termékek) esetében mutatkozott. Bár e termékcsoportban az export továbbra is csak alig egyenlő az EU-ból érkező importnak, a kivitel gyors növekedést ért el az elmúlt években. Az egyes fémipari termékcsoportok közül a HS72 (vas és acél), valamint a HS73 (vas- és acélárúk) súlya meghatározó mind az exportban, mind pedig az importban. Közülük a (nyers) *vas és acél* esetében még egészen 1998-ig magyar oldalon volt – bár egyre zsugorodó mértékű – *komparatív előny, ami 1999-től hátránnyá változott át*. Az EU-ba irányuló magyar vas- és acélexport 2000-ben 27 százalékkal maradt el az 1995. évi szinthez képest, miközben az EU-tagországok árujának importversenye megnőtt, az innen származó behozatal dollárértéke 47 százalékkal volt magasabb. Az energiaigényes vas- és acélgártás exportban is megnyilvánuló lefelé tartó trendje, versenyképességének jól érzékelhető romlása nem a vizsgált időszakban kezdődött, az csak folytatása volt az 1990-es évek első felében megindult folyamatoknak. A feldolgozott vas- és acélipari termékek esetében a komparatív előnyök megváltozása által jelzett „fordulat” már évekkal korábban bekövetkezett. Ugyanez történt a HS74 (réz és ebből készült áruk), valamint a HS81 (más nem nemesfém áruk) esetében, mindkét termékcsoportban a kivitel csökkenése és a behozatal gyors növekedése miatt 1997-től elveszett korábbi komparatív előnyünk.

Gép-, jármű- és műszeripari termékek

1995-ben a HS84-90 közötti termékcsoportokban bonyolódott az EU-ba irányuló magyar kivitel 37 százaléka, 2000-ben pedig már 2/3-a. A változások mértékét és jelentőségét a következőkkel jellemezhetjük. 1995 előtt még az összes itt vizsgált termékcsoportban komparatív hátránnyal rendelkezett Magyarország, ami több esetben igen jelentős mértékű volt. *2000-re már három termékcsoportban is komparatív előnyünk alakult ki*. A HS84 (mechanikus gépek) és a HS86 (vasúti járművek és berendezések) esetében 1997-től, a HS85 (elektromos gépek és felszerelések) esetében pedig már az évtized közepétől. Valamennyi más járműipari termékcsoportban (HS87-89), valamint a HS90 (optikai, műszeripari termékek) esetében is igen jelentős mértékben csökkent korábbi komparatív hátrányunk, ami az importtét jóval meghaladó mértékű exportbővülés eredménye. 2000-re az 1995. évi szinthez képest (a HS88 – légi járművek kivételével) *valamennyi itt vizsgált gép-, jármű- és műszeripari termékcsoportban több száz százalékos exportbővülés következett be*. A magyar kivitelben meghatározó súlyú HS84, 85 és 90 termékcsoportokban (mechanikus, elektromos gépek, optikai cikkek és műszerek) az EU-ba irányuló kivitelünk értéke a vizsgált időszakban és éves átlagban 30 százalék körüli mértékben növekedett, a HS87 (közúti járművek és alkatrészeik) esetében pedig még ennél is gyorsabban, átlagosan 35 százalékkal. Ezek a növekedési ütemek nemcsak a hasonló tartalmú import bővülését, hanem a teljes EU-ba irányuló kivitel 15 százalék körüli átlagos növekedését is jelentősen meghaladták.

Az áruszerkezeti koncentráció elemzésekor is utaltunk már azokra a változásokra, amelyek a nemzetközi munkamegosztásban és specializációban, a magyarországi ipar

szerkezetében, teljesítményében és kereskedelmi potenciáljában az elmúlt évtizedben végbementek. A magas minőségi követelményeket támazsító EU-piacokra irányuló magyar exportban olyan „vivő termékek” jelentek meg, mint például a számítógép-alkatrészek, a közúti gépjárműmotorok, a gyújtóhuzalok, videók, rádió- és tévékészülékek (monitorok), személygépkocsik és különböző alkatrészeik stb. Ezek termelésének és exportjának felfutása többnyire a Magyarországon megtelepedett, itt beruházó nagy multinacionális vállalatok tevékenységéhez kapcsolódik. E vállalathálózatokba integrálódva a Magyarországon működő nagyobb gép- és járműipari vállalatok, valamint a nekik beszállító kis- és középvállalatok egy globális szintű iparági munkamegosztás részévé váltak. Ez egyben azt is jelenti, hogy az EU-ba irányuló kivitelünk számottevő része ma már a multinacionális vállalatok különböző országokban működő érdekeltségei közötti ún. vállalaton belüli forgalom (intra-firm trade) részeként zajlik. Itt jegyezzük meg, hogy az RCA2-indexekből az iparágon belüli kereskedelem (intra-industry trade) fokára is lehet következtetni (a zéróközeli értékek több termékcsopozrtban is erre utalnak), ennek kifejtése azonban túlhaladná jelen elemzésünk kereteit. A HS90 (optikai termékek és műszerek) termékcsopozrtban is látványos exportfejlődés mutatkozik az EU-ba irányuló exportban. A termékcsopozrton belül olyan termékek (termékcsopozrtok) dominálnak, mint például a HS9032 (automata szabályozó és ellenőrző műszerek), a HS9029 (mérőórák), a HS9006 (fényképezőgépek, kamerák és vaku), a HS9018 (orvosi műszerek) vagy a HS9001 (optikai szál, szemüveg- és kontaktlencse).

Egyéb iparcikkek és termékek

A HS91-99 közötti kódszámok alatt a legkülönbélebb termékek jelennek meg. Közülük a HS98 és 99 külön kategóriának tekinthető, s az itt szereplő adatok nem értelmezhetőek a komparatív előnyök számítása szempontjából. (A HS98 alatt általában komplett ipari üzemek komponenseit szerepeltetik, a HS99 alatt pedig a különleges tranzakciókat.) E kategóriában a forgalom meghatározó része a HS94 (*bútor és lakberendezési cikkek*) termékcsopozrtban bonyolódik. Itt Magyarországnak hagyományosan komparatív előnye van az EU-val szemben, s bár az RCA1-indexek némi ingadozást jeleznek, a kétoldalú forgalom változatlanul jelentős magyar aktívumot mutat. Ennek oka, hogy az import egyébként meglehetősen gyors növekedésével az export bővülése lépést tudott tartani. Az ülőbútorok és alkatrészei, valamint a világító felszerelések tartoznak az export vivő termékei közé. A HS91 (órák és alkatrészei) esetében jelentős mértékben romlott korábban is jellemző komparatív hátrányunk: az export lanyhasága nem volt képes ellensúlyozni az import ugrásszerű növekedését. A HS92 (hangszerek) esetében ugyanakkor csökkent komparatív hátrányunk. Nem így a HS92 (fegyver és lőszer) és a HS95 (játékok és sporteszközök) esetében, ahol 1998-tól a korábbi előny hátránnyá módosult. Művészeti tárgyakból és régiségekből (HS97) 1998 óta lényegesen többet visznek ki Magyarországról, mint amennyi importként EU-tagországozból ide érkezik.

Összefoglaló

Az 1990-es évek második felében folytatódott az EU-ba irányuló magyar kivitel dinamikus bővülése, amelynek eredményeként a magyar termékek piaci részaránya 2 százalék fölé emelkedett az EU saját térségen kívülről származó importjában. A kereskedelmi specializáció fokozódását jelzi az áruszerkezeti koncentráció erősödése: az első három HS 2 számjegyes mélységben vett termékcsopozrt súlya Magyarország EU-ba irányuló exportjában öt év alatt 26 százalékponttal 2000-re 63 százalék fölé emelkedett. Az EU-ba irányuló 2000. évi magyar kivitelben a forgalom 86 százalékát reprezentáló

tizenöt legfontosabb termékcsoport közül tizenegy esetben volt kimutatható a magyar oldalon komparatív előny. 1995 és 2000 között a tizenöt termékcsoportból mindössze négy esetben javult a komparatív előny vagy csökkent a korábbi hátrány: ezek a HS84 (mechanikus gépek), a HS85 (elektromos gépek), a HS29 (szerves vegyi anyagok), illetve a HS90 (műszerek). A mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékek meghatározó részében a kétoldalú forgalomban hagyományosan Magyarország rendelkezik komparatív előnnyel, a vizsgált időszakban azonban ennek mértéke jelentősen csökkent. A vegyipari jellegű termékcsoportok közül csak a szerves vegyi anyagok és a gumiipari termékek esetében nőtt számottevő mértékben a korábbi előny, a mosószeréknél ugyanakkor a hátrány érdemi mérséklődése következett be. A faipari és bútoripari termékekénél megmaradt a korábbi előny, a papíripari áruknál meglévő hátrány ugyanakkor jelentősen mérséklődött. A bér munkakapcsolatok által meghatározott módon a textilipari termékekre továbbra is hátrány, míg a ruházati ipar termékeire előny a jellemző. A fémipari áruk közül 2000-re már csak az alumíniumnál volt előny kimutatható. A legjelentősebb kedvező irányú változások a gép-, jármű- és műszeripari termékcsoportokban következtek be: a vizsgált időszakban regisztrált több száz százalékos exportfejlődés eredményeként az EU oldaláról több termékcsoportban is a magyar térfelre került át a komparatív előny. Az iparban végbemenő szerkezeti átalakulások nyomán a magyar kivitelben számos újfajta vivő termék jelent meg, ezek forgalmának jelentős része ma már a multinacionális vállalatokon belüli kereskedelem formájában bonyolódik.

Irodalom

- Balassa Béla [1967]: Trade Liberalization among Industrial Countries. McGraw-Hill Book Company, New York, Toronto, London, Sydney.
- Bowen, Harry [1983]: On the Theoretical Interpretation of Indices of Trade Intensity and Revealed Comparative Advantage. *Weltwirtschaftliches Archiv*, Vol. 119, 1983.
- European Commission – Eurostat [2001a]: Statistics on the Trading of Goods. Methods and Nomenclatures. User Guide. Office for Official Publications of the EC, ISBN 92-894-1830-3.
- European Commission – Eurostat [2001b]: Intra- and Extra EU Trade. Statistics on the Trading of Goods. Comext.
- Hamar Judit [1996]: A külgazdasági folyamatok és a deficit finanszírozása. *Külgazdaság*, 6. sz. 26–38. o.
- Havlik, Peter [2001]: Productivity Catching-Up and Export Specialization in CEE Manufacturing Industry. The Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW). May.
- Kovács Zoltán Ákos [1995]: Magyarország és az EU: a külkereskedelmi kapcsolatok néhány jellemzője. *Külgazdaság*, 11. sz. 19–31.o.
- Kovács Zoltán Ákos [1996]: Magyarország és az Európai Unió: a külkereskedelmi forgalom dinamikája és áruszerkezete. Megjelent: Európai Politikai Évkönyv 1995/1996. 175–191.o. Magyar Tudományos Akadémia. Szerk.: Inotai András, Tamás Pál.
- OECD [2001]: International Trade by Commodity Statistics. Paris.
- Tan, Lin-Yeok [1991]: A Heckscher–Ohlin Approach to Changing Comparative Advantage in Singapore's Manufacturing Sector. *Weltwirtschaftliches Archiv*, Bond 127.
- Vollrath, Thomas, L. [1991]: A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage. *Weltwirtschaftliches Archiv*, Bond 127, Heft 2.

RCA2-indexek

$$RCA2=(E_i-I_i)/(E_i+I_i)$$

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
00	Máshová nem besorolt termék	-	-	-	-	-	
01	Élő állatok	0,85	0,88	0,86	0,74	0,78	0,79
02	Hús, vágási melléktermék stb.	0,71	0,89	0,75	0,75	0,88	0,69
03	Halak, héjas, puhatestű víziállatok	0,72	0,71	0,64	0,58	0,52	0,37
04	Tejtermék, tojás, méz stb.	0,31	0,52	0,22	0,18	0,31	0,09
05	Másutt nem említett állati er. term.	0,55	0,41	0,38	0,28	0,28	0,38
06	Élő fa és egyéb növ., vágott virág	-0,41	-0,36	-0,28	-0,44	-0,48	-0,56
07	Zöldség, gyökerek és gumók	0,64	0,70	0,71	0,66	0,70	0,64
08	Gyümölcs, dió, citrus, dinnyefélék	0,35	0,37	0,41	0,40	0,31	0,22
09	Kávé, tea, matétea és fűszerek	0,15	0,44	0,32	0,30	0,22	0,26
10	Gabonafélék	0,84	0,45	0,56	0,77	0,73	0,57
11	Malomipari termékek, maláta stb.	0,07	0,15	0,19	0,16	-0,08	-0,45
12	Olajos magvak és gyümölcs	0,62	0,72	0,55	0,41	0,64	0,74
13	Sellak, mézga, gyanta stb.	-0,78	-0,88	-0,94	-0,98	-0,89	-0,83
14	Növ. nyersanyag fonásra stb.	0,97	0,94	0,90	0,94	0,93	0,90
15	Állati és növényi zsír és olaj	-0,38	-0,16	-0,56	-0,43	-0,44	-0,35
16	Húsból, halból készült termék	0,86	0,91	0,89	0,83	0,88	0,86
17	Cukor és cukorárúk	-0,59	-0,39	-0,57	-0,11	0,12	-0,29
18	Kakaó és kakaókészítmények	-0,53	-0,23	-0,41	-0,46	-0,60	-0,54
19	Gabona, liszt, kész. termék	-0,59	-0,62	-0,67	-0,67	-0,66	-0,63
20	Zöldség-, gyümölcskészítmények	0,62	0,64	0,42	0,51	0,72	0,61
21	Különböző ehető készítmények	-0,88	-0,84	-0,84	-0,79	-0,78	-0,79
22	Italok, szesz és ecet	0,08	0,17	0,29	0,41	0,42	0,41
23	Élelmiszer-ipari mellékterm., hull.	-0,28	-0,12	-0,50	-0,52	-0,29	-0,25
24	Dohány és feldolg. dohánypótló	-0,51	-0,99	-0,86	-0,89	-0,87	-0,79
25	Só, kén, kövek, mész és cement	-0,21	-0,27	-0,45	-0,47	-0,27	-0,20
26	Ércek, salakok és hamuk	-0,01	-0,19	-0,01	0,07	0,05	-0,41
27	Ásványi tüzelőanyag, olaj és term.	0,40	0,50	0,25	0,40	0,45	0,36
28	Szervetlen vegyi anyagok	0,44	0,36	0,41	0,40	0,41	0,22
29	Szerves vegyi anyagok	0,17	0,11	0,20	0,18	0,43	0,26
30	Gyógyszeripari termékek	-0,79	-0,81	-0,84	-0,82	-0,76	-0,73
31	Trágyázószerek	0,75	0,58	0,61	0,45	0,49	0,28
32	Cserző és színező kivonatok	-0,89	-0,85	-0,87	-0,87	-0,88	-0,89
33	Illóolajok, illatszerek, testápolók	-0,92	-0,88	-0,92	-0,90	-0,89	-0,89
34	Szappanok, mosószerek stb.	-0,82	-0,77	-0,73	-0,64	-0,55	-0,58
35	Fehérjeanyagok, keményítők stb.	-0,34	-0,45	-0,41	-0,43	-0,52	-0,58
36	Puskapor és robbanószer, gyufa	0,80	0,73	0,72	0,72	0,76	0,82
37	Fényképészeti termékek	-0,84	-0,91	-0,94	-0,89	-0,94	-0,95
38	A vegyipar különböző termékei	-0,82	-0,82	-0,77	-0,74	-0,66	-0,70
39	Műanyagok és műanyag termékek	-0,08	-0,24	-0,20	-0,26	-0,31	-0,25
40	Gumi és ebből készült áruk	0,02	-0,03	-0,06	-0,01	0,07	0,11
41	Nyersbőr és kikészített bőr	-0,65	-0,64	-0,62	-0,74	-0,73	-0,76
42	Bőrárúk, szíjgyártó áruk, táskák	0,45	0,51	0,47	0,37	0,41	0,35
43	Szörme, műszörme	-0,33	-0,25	-0,06	-0,11	-0,04	0,04
44	Fa és faipari termékek, faszén	0,54	0,54	0,53	0,48	0,46	0,43
45	Parafa és parafa áruk	-0,91	-0,99	-0,97	-0,94	-0,89	-0,93
46	Kosár és fonásárúk	0,64	0,64	0,71	0,75	0,70	0,64
47	Papíripari rostanyag, papírhulladék	-0,90	-0,87	-0,73	-0,66	-0,65	-0,70
48	Papíripari áruk	-0,78	-0,71	-0,62	-0,58	-0,51	-0,51
49	Könyv, újság, kép stb.	-0,45	-0,43	-0,52	-0,58	-0,52	-0,51

HS	Megnevezés	1995	1996	1997	1998	1999	2000
50	Selyem	-0,98	-0,97	-0,97	-0,99	-0,97	-0,95
51	Gyapjú, állati szőr, fonal, szövet	-0,79	-0,82	-0,75	-0,86	-0,86	-0,83
52	Pamut	-0,4 9	-0,53	-0,54	-0,52	-0,52	-0,43
53	Más növényi textilszál, papírfonál	-0,33	-0,42	-0,34	-0,48	-0,39	-0,18
54	Szintet. v. mesterséges végtelen szálak	-0,52	-0,54	-0,48	-0,38	-0,28	-0,32
55	Szintetikus v. mesterséges vágott szálak	-0,74	-0,79	-0,71	-0,76	-0,77	-0,75
56	Vatta, nem szőtt szövet, fonal	-0,51	-0,48	-0,39	-0,36	-0,42	-0,36
57	Szőnyegek és textil padlóborítók	-0,48	-0,38	-0,47	-0,50	-0,57	-0,54
58	Különleges szövetek, csipke	-0,70	-0,61	-0,75	-0,75	-0,74	-0,75
59	Impregnált, bevont szövet, műszaki textil	-0,90	-0,93	-0,93	-0,91	-0,68	-0,61
60	Kötött és hurkolt kelmék	-0,89	-0,91	-0,92	-0,90	-0,89	-0,89
61	Kötött és hurkolt ruházati cikkek	0,30	0,29	0,30	0,36	0,34	0,33
62	Ruházati cikkek, kell., nem kötött	0,61	0,60	0,62	0,62	0,60	0,54
63	Használt ruha, egyéb textil, rongy	0,37	0,45	0,34	0,29	0,30	0,23
64	Lábbeli, lábszárvédő	0,38	0,37	0,36	0,35	0,41	0,41
65	Kalap és más fejedő	-0,06	-0,03	-0,38	-0,51	-0,69	-0,74
66	Eseményő, napernyő, pálcá stb.	-0,51	-0,28	-0,24	-0,41	-0,73	-0,62
67	Toll, pehely, művirágok	-0,71	-0,85	-0,68	-0,44	-0,61	-0,36
68	Kő-, gipsz-, cement- stb. áruk	-0,32	-0,30	-0,29	-0,40	-0,45	-0,43
69	Kerámiatermékek	-0,11	-0,12	-0,10	-0,07	-0,07	-0,12
70	Üveg és üvegarúk	0,01	-0,01	-0,11	-0,06	-0,00	-0,10
71	Gyöngy, drágakő, nemesfém termék	-0,38	-0,27	-0,31	-0,23	-0,33	-0,19
72	Vas és acél	0,26	0,22	0,06	0,05	-0,10	-0,08
73	Vas- és acélárúk	-0,05	-0,07	-0,16	-0,20	-0,20	-0,19
74	Réz és ebből készült áruk	0,27	-0,04	-0,25	-0,29	-0,31	-0,28
75	Nikkel és ezekből készült áruk	-0,76	-0,84	-0,87	-0,84	-0,71	-0,85
76	Alumínium és ebből készült áruk	0,54	0,50	0,44	0,40	0,40	0,39
78	Ólom és ebből készült áruk	-0,34	-0,45	-0,56	-0,64	-0,53	-0,67
79	Cink és ebből készült áruk	-0,23	-0,44	-0,56	-0,59	-0,53	-0,53
80	Ón és ebből készült áruk	-0,88	-0,87	-0,80	-0,85	-0,77	-0,78
81	Más nem nemesfém áruk	0,22	-0,03	-0,29	-0,48	-0,50	-0,58
82	Szerszám, kézműves áruk, evőeszköz	-0,52	-0,43	-0,45	-0,46	-0,43	-0,48
83	Egyéb áruk nem nemesfémből	-0,44	-0,52	-0,45	-0,53	-0,54	-0,50
84	Kazán, gép és mechanikus berendezés	-0,10	-0,11	0,04	0,09	0,16	0,16
85	Elektromos gépek és felszerelések	-0,06	-0,02	0,07	0,09	0,07	0,06
86	Vasúti mozdony, jármű, jelzőberendezés	-0,73	-0,40	0,03	0,41	0,36	0,43
87	Közúti járművek és alkatrészeik	-0,32	-0,21	-0,21	-0,21	-0,00	-0,28
88	Légi járművek, űrhajók és alkatrészek	-0,69	-0,57	-0,68	-0,76	-0,37	-0,29
89	Hajó, csónak és más úszószerkezet	-0,63	-0,26	-0,20	-0,53	-0,05	-0,09
90	Optikai, mérő, ellenőrző stb. műszerek	-0,53	-0,49	-0,47	-0,39	-0,28	-0,13
91	Órák és ezek alkatrészei	-0,12	-0,41	-0,47	-0,62	-0,57	-0,59
92	Zenei eszközök, alkatrészeik	-0,84	-0,80	-0,86	-0,86	-0,84	-0,68
93	Fegyver és lőszer, ezek alkatrészei	-0,05	0,13	0,20	-0,09	-0,19	-0,05
94	Bútor, ágy, egyéb lakberendezési cikk	0,17	0,17	0,13	0,16	0,13	0,18
95	Játékok, sporteszközök	-0,07	0,01	-0,02	-0,19	-0,18	-0,22
96	Különböző áruk	-0,70	-0,69	-0,70	-0,70	-0,50	-0,43
97	Művészeti tárgyak, régiségek	-0,11	-0,80	0,70	0,37	0,20	0,63
98	Speciális besorolások						
99	Különleges tranzakciók	-0,52	-0,45	-0,87	-0,89	-0,88	0,46
TT	Forgalom összesen:	-0,06	-0,06	-0,07	-0,06	-0,02	-0,01

Forrás: Eurostat (OECD ITCS) adatok alapján saját számítás. M: A fontos termékek kódszáma vastagon szedett.